

Nr 70

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående godkännande av avtal om inrättande och drift av ett institut för optisk forskning, m. m.; given Stockholms slott den 11 februari 1955.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

John Ericsson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framläggs förslag om inrättande och drift av ett institut för optisk forskning, vilket är avsett att fullfölja det forskningsarbete, som sedan några år bedrivits under ledning av den s. k. optiknämnden. Enligt ett avtal, som forskningsinstitutkommittén för Kungl. Maj:t och kronan träffat med Stiftelsen Svensk optikforskning — bildad av vissa industriföretag — skall staten under fem år, räknat fr. o. m. den 1 juli 1955, lämna årliga bidrag till främst vissa avlönings- och pensionskostnader vid institutet; det statliga bidraget beräknas för budgetåret 1955/56 till 88 000 kronor. Stiftelsen har förbundit sig att under nyssnämnda femårsperiod årligen bidraga till kostnaderna för institutets verksamhet med lägst 54 500 kronor. Det föreslås, att riksdagen godkänner det ingångna avtalet samt för nästa budgetår anvisar erforderliga medel, 88 000 kronor, som bidrag till institutet.

*Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 11
februari 1955.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM, LINDSTRÖM, LANGE.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans-, ecklesiastik- och civildepartementen anmäler chefen för handelsdepartementet, statsrådet Ericsson, fråga om *inrättande av ett institut för optisk forskning, m. m.* samt anför därvid följande.

Inledning

I årets statsverksproposition (X ht, p. 46) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Bidrag till Institutet för optisk forskning för budgetåret 1955/56 beräkna ett förslagsanslag av 88 000 kronor. Jag torde nu få återkomma till hithörande frågor.

Med skrivelse till Kungl. Maj:t den 11 november 1949 överlämnade *statens naturvetenskapliga forskningsråd* och *statens tekniska forskningsråd* en utredning med förslag om inrättande av ett optiskt institut; förslaget var utarbetat av en av sistnämnda forskningsråd tillsatt kommitté. Enligt förslaget skulle staten och en av vissa industriföretag bildad stiftelse träffa ett avtal på fem år om att inrätta och driva ett optiskt forskningsinstitut; dess uppgift skulle vara att i samverkan med tekniska högskolan i Stockholm och andra vetenskapliga institutioner bedriva optisk forskning samt medverka till utbildningen inom områden, som berördes av institutets verksamhet. Kostnaderna skulle till övervägande delen täckas genom bidrag av staten och stiftelsen. Forskningsråden hemställde om godkännande av ett till utredningen fogat avtalsförslag samt om medelsanvisning. Av statsmedel tänktes enligt skrivelsen ett årligt belopp om ca 148 000 kronor bliva erforderligt.

Över framställningen inhämtades utlåtanden från ett stort antal myndigheter och institutioner (se X ht 1951, p. 39). Flertalet av dessa tillstyrkte förslaget eller förklarade sig icke ha något att erinra mot dess genomförande. I vissa yttranden anfördes emellertid betänkligheter med hänsyn till kostnadsfrågan.

Ärendet anmäldes i 1951 års statsverksproposition (X ht, p. 39). Det av forskningsråden framlagda förslaget ansågs då icke kunna tillstyrkas.

Förnyade framställningar om inrättande av ett optiskt institut i huvudsaklig överensstämmelse med 1949 års förslag — dock med vissa jämkningar föranledda bl. a. av penningvärdets förändring — har sedermera gjorts vid flera tillfällen, senast av statens tekniska forskningsråd i skrivelse den 31 augusti 1953 med rådets anslagsäskanden för budgetåret 1954/55. Ej heller dessa senare framställningar har hittills föranlett något förslag till riksdagen.

För bedrivande av viss optisk forskning finnes för närvarande, såsom omnämnts bl. a. i 1951 års statsverksproposition (s. 57), ett, formellt sett, enskilt organ, den s. k. optiknämnden. Kostnaderna för verksamheten i optiknämnden, vilken är förlagd till tekniska högskolan i Stockholm, bestrides genom bidrag från forskningsanslag å riksstaten samt, i viss utsträckning, genom inkomster av uppdrag. Meningen har varit, att det föreslagna institutet skulle övertaga och fortsätta nämndens verksamhet.

Över tekniska forskningsrådets år 1953 gjorda framställning om inrättande av ett optiskt institut har utlåtande inhämtats av *forskningsinstitutkommittén*. Sedermera har Kungl. Maj:t den 3 september 1954 bemyndigat kommittén att upptaga förhandlingar med enskilda intressenter om inrättandet av ett dylikt institut. Kommittén har den 27 december 1954 överlämnat ett betänkande i ämnet samt ett — under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande — träffat avtal med en av vissa företag bildad stiftelse, benämnd Svensk optikforskning, om inrättande och drift av ett optiskt institut som skulle avlösa optiknämnden. Samtidigt har kommittén överlämnat förslag till stadgar för institutet.

I detta sammanhang torde få beröras vissa spörsmål angående handhavandet av ett antal såsom ljusnormaler avsedda lampor, vilka efter förslag av mynt- och justeringsverket samt statens tekniska forskningsråd i skrivelse den 11 april 1951 införskaffats till Sverige. Kungl. Maj:t föreskrev den 6 juni 1952, att tolv av nämnda lampor, som avsågs skola bli riksnormaler, skulle tills vidare förvaras vid mynt- och justeringsverket under dubbla lås. Samtidigt föreskrev Kungl. Maj:t att återstående fyra lampor, som avsågs skola utgöra huvudnormaler, skulle förvaras vid tekniska högskolan i Stockholm eller mynt- och justeringsverket, likaledes under dubbla lås. Nycklarna till sistnämnda lås skulle deponeras, den ena hos mynt- och justeringsverket och den andra hos optiknämnden. De såsom huvudnormaler avsedda lamporna må användas till komparation endast i fall myntdirektören och laboratoriechefen hos optiknämnden finner det erforderligt.

Enligt mynt- och justeringsverkets samt forskningsrådets förenämnda skrivelse den 11 april 1951 erfordrades för betjäanandet av huvudnormalerna viss elektrisk utrustning. Kostnaderna härför beräknades till 11 500 kronor. *Statens tekniska forskningsråd* har i skrivelse den 11 februari 1954 anfört, att behov föreligger av medel för anskaffning av ifrågavarande utrustning. Det tidigare angivna beloppet är emellertid icke numera tillräck-

ligt för ändamålet. Rådet hemställer, att frågan göres till föremål för utredning i samband med behandlingen av frågan om ett optiskt institut.

Ytterligare bör här nämnas, att *Svenska nationalkommittén för fysik* i en till Kungl. Maj:t ställd, den 10 december 1953 dagtecknad skrivelse föreslagit, att statens omhänderhavande av normaler för fysikaliska enheter samt organisationen av den fysikalisk-tekniska provningsverksamheten i Sverige och därför nödvändig forskningsverksamhet skall utredas genom särskilda sakkunniga. Härvid bör enligt nationalkommittén bl. a. särskilt undersökas, hurvida icke betydande fördelar i avseende på såväl effektivitet som ekonomi står att vinna genom att förefintliga och planerade organisationer för mätteknisk forskning och kvalificerad provningsverksamhet på det fysikalisk-tekniska området hopföres till en större enhet med samlade resurser. Därest vårt land ägde en dylik fysikalisk-teknisk centralanstalt, vore det enligt nationalkommitténs mening sannolikt den naturligaste lösningen att organisera bl. a. det optiska institutet och ett planerat institut för numerisk analys som avdelningar inom centralanstalten. Nationalkommittén betonar angelägenheten av att under utredningsstadiet och till dess en centralanstalt kommer till stånd de särskilda organen för forskning samt utveckling av mätmetoder och härför erforderliga instrument erhåller nödiga personella och ekonomiska resurser. Den vid sådant arbete vunna erfarenheten anses bl. a. bli av stor betydelse för den föreslagna utredningen och utgöra en god grund för motsvarande verksamhet inom en kommande centralanstalt. — Nationalkommitténs framställning har t. v. icke utsänts på remiss eller eljest föranlett någon åtgärd.

Jag torde nu få övergå till att redogöra för vad forskningsinstitutkommittén anført om här upptagna spörsmål. Av kommittén överlämnade avtal och förslag till stadgar beträffande det föreslagna institutet för optisk forskning torde såsom bilagor (*Bilagor 1 och 2*) få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende.

Forskningsinstitutkommitténs förslag

I forskningsinstitutkommitténs remissutlåtande över tekniska forskningsrådets senaste framställning om inrättande av ett optiskt institut anföres följande beträffande behovet av ett centralt organ för optisk forskning och betydelsen av att ett dylikt organ kommer till stånd.

Såsom framhålles i forskningsrådets utredning är studiet av högre optik eftersatt i Sverige. Kunnigheten i optik anses därför vara otillfredsställande även hos många, som för sin verksamhet skulle behöva sådan kunskap. Orsaken härtill synes i sista hand vara, att optiken är ett gemensamt område för ett flertal vetenskapliga discipliner och att till följd härav ingen viss kategori av landets utbildningsanstalter ansett sig ha större anledning än andra att mera vitt- och djupgående sysselsätta sig med denna vetenskapsgren.

Såväl av forskningsrådets utredning som av de utlåtanden, vilka avgivits rörande förslaget om ett optiskt institut, framgår att optiken är av stor betydelse på flera områden. På det militära området har optiken en mångfaldig användning, som icke i väsentlig mån torde komma att inskränkas under överskådlig tid framåt. Detta sammanhänger med att optisk materiel av mycket högkvalificerat och speciellt slag kommer till användning i samband med de modernaste militära vapnen. Inom olika industriella fack har under de senaste åren optiska analysmetoder, särskilt inom infraröd- och ultraviolettområdet, fått en alltmera ökad betydelse. Inom verkstadstekniken och därmed besläktade verksamhetsområden kan åtskilliga vinster i tid och kvalitet göras, om optiska justerings- och kontrollmetoder får ersätta äldre rent mekaniska. Även för regleringstekniken inom olika tekniska fack spelar optiken en icke obetydlig roll. Framstegen på flera medicinska områden ävensom inom växt- och djurbiologien har i många fall möjliggjorts eller underlättats genom olika optiska metoder. Det har härvid i regel varit fråga om en tillämpning eller utveckling av mikroskoperingstekniken. Optiken är vidare en av astronomens viktigaste grundvetenskaper och är av betydelse för fotografien och fotogrammetrin. Jämväl inom flera andra vetenskapliga områden och tekniska tillämpningar har optiska konstruktioner viktiga funktioner att fylla.

Nu angivna förhållanden styrker enligt kommitténs mening behovet av ett särskilt organ i vårt land för optisk forskning. Kommittén framhåller, att ett sådant organ bör undan för undan kunna bli av betydelse för allt flera av de olika områden, inom vilka optiken spelar en betydelsefull roll.

Organet synes först och främst böra utgöra ett säte för den högre optiska forskningen i Sverige. Det kan samtidigt främja utbildningen av kvalificerade optiker genom att personer, som önskar specialisera sig på optik, beredes tillfälle att under en längre tid arbeta hos organet i fråga. Personalen hos organet och där befintlig utrustning bör även kunna nyttiggöras genom viss kursverksamhet för andra kategorier av studerande och för yrkesmän. Organet bör också utöva en vetenskaplig konsultverksamhet till fromma för olika optikintressenter. Härigenom torde eventuellt behovet av optiskt skolad personal på andra håll kunna nedbringas. Hos organet torde vidare i anslutning till den där bedrivna forskningen böra förekomma viss provningsverksamhet. Denna synes dock aldrig böra omfatta rutinprov utan torde böra vara inskränkt till sådan provning, för vilken organet är speciellt skickat genom den personal och den utrustning, som där finnes. Provningsen synes aldrig böra få inkräkta på forskningen, som bör vara organets huvuduppgift.

Ett organ för optisk forskning kräver givetvis en ganska dyrbar apparaturutrustning. Denna kan emellertid bli till nytta icke blott för organets egen forskning utan även för ett flertal utomstående myndigheter och institutioner. Såsom framhållits i några remissutlåtanden över forskningsrådets förslag rörande inrättande av ett optiskt institut måste det anses rationellt att hos ett forskningsorgan koncentrera sådan apparatur, som på en gång kan

främja forskningen och utnyttjas av andra intressenter, ofta statliga myndigheter, som var och en för sig icke fullt kan utnyttja apparaterna i fråga.

Ett organ för optisk forskning är icke blott av betydelse för främjande av vetenskap och teknik inom sådana områden, där optiska metoder och konstruktioner spelar en roll. Ett dylikt organ kan samtidigt stödja och främja utvecklingen av den optiska industri, som nu finnes i Sverige. Ett motsvarande stöd lämnas den optiska industrien i flera andra länder. Många nya metoder och uppslag inom optiken saknar vår inhemska industri för närvarande möjligheter att bearbeta, därför att den icke har råd att nedlägga erforderliga kostnader på utrustning och forskningspersonal. Industriens läge förbättras i den mån ett statligt forskningsorgan kan taga hand om forsknings- och utvecklingsarbetet på vissa betydelsefulla områden. Ett sådant organ kan också vara av betydelse för den inhemska optiska industrien genom att underlätta industriens kontakter med den internationella vetenskapliga optiken och med företrädare för de olika vetenskaper, som utnyttjar optik.

Framhållas må att staten måste anses ha ett betydande intresse av att det finns en kvalificerad inhemska optisk industri. Ur militära beredskapsynpunkter är det av vikt, att möjligheter finnes att inom landet justera, reparera och nytillverka optisk materiel för militära ändamål. Det synes icke heller uteslutet, att efter inrättandet av ett organ för optisk forskning svensk optisk industri skall kunna få till stånd en export av svenska optiska artiklar. Optiken utgör ett fält, där forskning, experimentarbete och högre teknisk utbildning kan bli betydelsefulla vapen i den internationella konkurrensen. I fråga om en optisk kvalitetstillverkning bör vi ha större förutsättningar att hävda oss i konkurrensen med utlandet än på en hel del andra områden. I allt fall medför en inhemska optisk tillverkning en minskning av vårt lands behov att importera utländska optiska artiklar.

Betydelsen av inhemska optisk forskning förringas icke av att optikforskning bedrivs i utlandet. Endast under förutsättning att jämväl vi själva bedriver forskning på området vågar man räkna med att impulser utifrån blir utnyttjade här i landet. Förhandenvaron av en inhemska forskningsmiljö torde vara en förutsättning för att man effektivt skall kunna tillgodogöra sig utlandets resultat. Härtill kommer, såsom forskningsråden framhållit, att det råder speciella förhållanden inom optiken, där den vetenskapliga grundforskningen är intimt sammanknuten med den industriella tekniken. Vad som publiceras är mestadels avhandlingar och uppsatser, som rör sig om teoretiska beräkningar eller angiver experimentella framsteg, men de senare skisseras i regel endast i princip. Ibland saknas just de moment, som har den största betydelsen för konstruktionerna ifråga. För att vårt land skall kunna tillgodogöra sig framstegen är det i sådana fall nödvändigt, att en inhemska forskning fyller ut de luckor, som de utländska redogörelserna innehåller.

Härefter går kommittén i sitt utlåtande in på frågan vilken organisation som ett centralt forskningsorgan på optikens område lämpli-

gen bör ha. Kommittén erinrar därvid, att i landet f. n. finns ett dylikt centralorgan, nämligen optiknämnden, samt att en icke obetydlig optisk forskning under flera år bedrivits i nämndens regi med goda resultat. Emellertid framhåller kommittén, att optiknämnden är en privat institution och att den organisationsform, som nämnden utgör, icke synes kunna bibehållas för en längre tid framåt. Den har icke heller av sina upphovsmän ansetts som något annat än ett provisorium. För närvarande hämmas den optiska forskningen av att den icke fått det officiella erkännande och den garanti för framtiden, som inrättandet av ett institut eller av annan mera fast organisationsform med statligt stöd utgör. Den nuvarande organisationsformen är bland annat förenad med den nackdelen, att inga av forskarna kan erhålla mera fasta anställningar med rätt till pension. Lika litet som annan forskning kan den optiska forskningen i längden konkurrera om forskarbegränsningarna, såvida den icke kan erbjuda utsikter till någorlunda trygga anställningsvillkor. Man torde få räkna med att det på längre sikt möter svårigheter att hålla någon optisk forskning av betydelse igång, därest icke andra anställningsformer än de nuvarande kan erbjudas. En ny organisationsform synes således påkallad, om icke den i optiknämndens regi hittills bedrivna forskningen skall riskera att behöva nedläggas på grund av personalavgång och rekryteringssvårigheter.

Kommittén har sålunda kommit till den uppfattningen, att det föreligger behov av ett särskilt organ för optisk forskning med arbetsuppgifter, som angivits i det föregående, att detta organ bör få en mera officiell prägel än den nuvarande optiknämnden samt att organet bör kunna erbjuda forskarna någorlunda goda anställningsvillkor.

Det av statens naturvetenskapliga forskningsråd och statens tekniska forskningsråd framlagda förslaget angående inrättande av ett optiskt institut — enligt vilket förslag staten och en industristiftelse skulle vara ekonomiska huvudmän för institutet och verksamheten regleras genom ett avtal mellan staten och stiftelsen — gjordes i forskningskommitténs nu ifrågavarande utlåtande — vilket bör särhållas från kommitténs betänkande i frågan, som kommer att behandlas i det följande — till föremål för vissa erinringar. Kommittén framhöll därvid bl. a. att den ställning, som det optiska institutet och dess personal skulle få enligt forskningsrådets avtalsförslag, i viktiga avseenden skilde sig från vad som gäller för träforskningsinstitutet och textilforskningsinstitutet.

På anförda skäl kom forskningsinstitutkommittén i det utlåtande, för vars innehåll nu redogöres, närmast till den slutsatsen, att det förordade centralorganet för optisk forskning borde erhålla formen av en helt statlig institution, förslagsvis benämnd statens optiknämnd. Endast en del av statens utgifter för nämnden borde belasta ett särskilt anslag på riksstaten vilket beräknades till 87 000 kronor; återstoden av statens utgifter borde bestriidas av medel från de forskningsanslag, som står till statens tekniska forskningsråds och statens naturvetenskapliga forskningsråds disposition. Dessutom förutsattes vissa bidrag från den optiska industrien samt inkomst i form av ersättningar för utförda uppdrag.

Inrättandet av en statens optiknämnd syntes enligt kommittén icke behöva föranleda någon ändring i mynt- och justeringsverkets ställning såsom den myndighet, vilken närmast under Kungl. Maj:t skall ha ansvaret för de till Sverige införskaffade ljusnormalerna. Därest någon eller några befattningshavare hos optiknämnden skulle taga befattning med ljusnormalerna — vilket syntes kommittén vara en lämplig ordning — borde nämnden därför erhålla ersättning av mynt- och justeringsverket. Kommittén tillstyrkte, att medel anvisades för anskaffande och sammanbyggande av den utrustning, som erfordras för normallampornas utnyttjande. Då denna utrustning avsåg normalhållningen, syntes kostnaden för densamma icke böra bestridas på det sätt som föreslagits för optiknämndens forskningsutrustning utan borde bestridas av medel, anvisade å riksstaten för ifrågavarande ändamål.

Enligt vad som anföres i *forskningsinstitutkommitténs betänkande om inrättande av ett institut för optisk forskning* har kommittén vid de förhandlingar, som enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 3 september 1954 förts med enskilda intressenter, utgått från att institutet skulle få formen, icke av en rent statlig institution, utan av ett blandat statligt-industriellt forskningsinstitut av i huvudsak samma typ som Svenska träforskningsinstitutet och Svenska textilforskningsinstitutet. I flertalet praktiska hänseenden har kommittén emellertid knutit an till sitt förslag i nyssnämnda remissutlåtande. Förhandlingar har förts med företrädare för följande industriella företag, nämligen Svenska Ackumulator aktiebolaget Jungner, Svenska aktiebolaget Gasaccumulator samt Lumalampen aktiebolag. Dessa företag har bildat en särskild stiftelse, Stiftelsen Svensk optikforskning. Med denna stiftelse har kommittén ingått ett avtal om inrättande och drift av ett institut för optisk forskning. Institutets verksamhet avses skola börja den 1 juli 1955, och avtalet gäller en tidrymd av fem år. Institutets syfte är enligt avtalet att i nära samarbete med tekniska högskolan i Stockholm och under samverkan med andra vetenskapliga institutioner bedriva optisk forskning ävensom att i samband härmed medverka till utbildningen av tekniker och forskare inom områden, som berörs av institutets verksamhet. Stiftelsen förbinder sig enligt avtalet att bidra till kostnaderna för institutets verksamhet med lägst 54 500 kronor per år. Staten bidrager främst till avlöning och pensionering av viss personal; statsbidraget för budgetåret 1955/56 beräknas till 88 000 kronor. Kommittén föreslår, att ett särskilt anslag å detta belopp uppföres under tionde huvudtiteln.

Beträffande institutets organisation samt omfattningen av dess verksamhet m. m. anför kommittén följande.

Av statsmedel bör bestridas avlöningskostnader för en föreståndare, två förste forskningsingenjörer och en annan ingenjör. Till innehavaren av befattningen som föreståndare för institutet har kommittén icke kunnat tillstyrka högre ersättning av statsmedel än som motsvarar lön enligt 37 löneklassen eller f. n., inberäknat rörligt tillägg, 26 700 kronor om året. Den nuvarande föreståndaren för optiknämnden docenten E. Ingelstam åt-

njuter som föreståndare ersättning för mistade löneförmåner som lektor, inklusive visst arvode, med 27 624 kronor. Härjämte uppbär han som biträdande lärare vid tekniska högskolan ett arvode av 5 900 kronor om året, varvid han dock för assistenthjälp avstått ca 500 kronor. Hans totala löneförmåner som föreståndare för optiknämnden och som biträdande lärare uppgår sålunda till $(27\ 624 + 5\ 900 - 500 =)$ 33 024 kronor. Med hänsyn bl. a. till Ingelstams fleråriga arbete i optiknämnden anser kommittén, att han — om han utses till föreståndare för institutet för optisk forskning — bör bibehållas vid sina nuvarande förmåner. Han bör alltså i fortsättningen åtnjuta — utöver ersättning för mistade löneförmåner — arvode som föreståndare med sådant belopp, att detta tillsammans med de inkomster han kan erhålla från tekniska högskolan uppgår till 5 400 kronor. Inom denna ram bör emellertid ersättningen för föreståndarebefattningen kunna avpassas med hänsyn till en eventuellt framdeles önskvärd förskjutning mellan undervisningsgöromålen vid tekniska högskolan och institutionsarbetet i sådan riktning, att Ingelstam ges möjlighet att i ökad utsträckning ägna sig åt institutet. Om Ingelstam blir innehavare av professur vid högskolan och därvid kvarstår som föreståndare, skall ersättningen till honom omprövas. — Ersättningen till föreståndaren bör fastställas av Kungl. Maj:t.

För de båda förste forskningsingenjörerna har kommittén räknat med ersättning motsvarande 29 löneklassen å löneplan 1, d. v. s. till envar 20 148 kronor. Till dessa befattningshavare må utan Kungl. Maj:ts medgivande icke utgå högre ersättning av statsmedel än med nämnda belopp. För ingenjören har beräknats avlöning med belopp enligt 23 löneklassen. För annan person än förste forskningsingenjörerna må styrelsen för institutet emellertid inom ramen för tillgängliga medel kunna besluta om avlöning av statsmedel med belopp motsvarande högst 25 löneklassen. Slutligen har kommittén till ersättning för administrativa göromål o. dyl. beräknat ett belopp om 3 300 kronor. Sistnämnda medel bör även kunna tagas i anspråk för ersättning till Ingelstam, om denne till följd av ökat arbete med optisk forskning erhåller mindre inkomster från tekniska högskolan.

I likhet med vad som gäller för andra motsvarande forskningsinstitut bör föreståndaren — såvitt han icke redan innehar tjänst med pensionsrätt — vara berättigad till *pension* på statens bekostnad i Svenska personalpensionskassan. Samma förmån bör enligt styrelsens bedömande tillkomma annan befattningshavare vid institutet med lön av statsmedel, som varit anställd minst två år. Om vid institutet anställs personal, som under längre tid tjänstgjort vid den nuvarande optiknämnden, bör Kungl. Maj:t efter förslag av styrelsen kunna medge reducering av nyss angivna tidsgräns för pensionsrätt. I avbidan på det förslag rörande pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke statliga befattningshavare, som kommer att framläggas av 1951 års pensionsutredning, bör de av statsmedel bekostade pensionsavgifterna beräknas i förhållande till grundlönerna enligt statens löneplansförfordning av år 1947. Kommittén förutsätter emellertid att Kungl. Maj:t tills vidare — på sätt chefen för handelsdepartementet uttalat i pro-

positionen nr 95 till 1954 års riksdag angående godkännande av avtal om fortsatt drift av Svenska träforskningsinstitutet, m. m. — vid uppkommande pensionsfall skall äga besluta om provisoriska tillägg å pensionerna av statsmedel.

Den nuvarande optiknämnden har viss optisk utrustning som bör få övertagas av det nya institutet. Det är emellertid uppenbart, att vid den föreslagna intensifierade forskningsverksamheten ytterligare utrustning erfordras. Föreståndaren för optiknämnden har beräknat medelsbehovet för ytterligare utrustning till 156 000 kronor. I nuvarande läge anser kommittén sig icke kunna förorda, att medel för utrustning anvisas å riksstaten. Viss utrustning bör kunna erhållas från industrien. Härjämte hemställer kommittén, att av fondmedel, som kan stå till Kungl. Maj:ts disposition för hithörande ändamål, anvisas ett engångsbelopp av 50 000 kronor för utrustning till institutet för optisk forskning. Om institutets styrelse finner ytterligare medelsanvisning för utrustning erforderlig under senare delen av femårsperioden 1955—1960 torde styrelsen få inkomma till Kungl. Maj:t med framställning härom.

Optiknämnden disponerar f. n. lokaler i tekniska högskolans byggnader. Kommittén förutsätter, att dessa eller likvärdiga lokaler inom högskolan får disponeras av institutet för optisk forskning; ett sådant arrangemang torde vara till nytta för undervisningen vid högskolan. För det fall, att viss del av lokalerna kommer att behöva tagas i anspråk för tekniska högskolans egen räkning, kan emellertid — enligt skrivelse från chefen för statens provningsanstalt — tillräckligt utrymme erhållas inom statens provningsanstalt. Några medel för nybyggnad eller för hyra av lokaler behöver sålunda ej beräknas. Om lokalerna inom provningsanstalten tages i anspråk för institutet, uppstår dock vissa kostnader för flyttning, inredning o. dyl. Dessa kostnader synes böra bestridas av statsmedel.

På grundval av de sålunda angivna förutsättningarna har kommittén upprättat följande finansieringsplan för institutet avseende budgetåret 1955/56.

Statsbidrag

Arvode till av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöter	1 000	
Avlöning till		
föreståndaren (docent Ingelstam)	27 624	
två förste forskningsingenjörer	40 296	
en annan ingenjör	14 772	
Ersättning för administrativa göromål m. m.	3 308	
Arbetsgivarbidrag till allmän sjukförsäkring samt avgift		
för yrkesskadeförsäkring	1 000	88 000
Industribidrag		54 500
Inkomster av uppdrag		30 000
		172 500
		Summa kronor 172 500

Kommittén framhåller, att statsbidraget till institutet kan efter första verksamhetsåret komma att stiga med ett mindre belopp, motsvarande utgifter för pensionering av personal.

Utöver statsbidrag, industribidrag och inkomster av uppdrag bör till institutets verksamhet enligt kommittén kunna påräknas bidrag från statens tekniska forskningsråd och statens naturvetenskapliga forskningsråd. Bidraget från industrien samt inkomsterna av uppdrag och från forskningsråden avses för avlöning av den ytterligare personal vid institutet, som kan erfordras, samt bestridande av utgifter av omkostnadsnatur m. m.

Kommittén uttalar, att det med Stiftelsen Svensk optikforskning ingångna avtalet utformats i överensstämmelse med de riktlinjer, för vilka kommittén redogjort i betänkandet. Vidare meddelar kommittén, att stiftelsen icke funnit anledning till erinran mot det framlagda stadgeförslaget.

Yttranden

Över det i forskningsinstitutkommitténs betänkande framlagda förslaget om inrättande av ett institut för optisk forskning har yttranden avgivits av statskontoret, mynt- och justeringsverket, statens provningsanstalt, överstyrelsen för de tekniska högskolorna — som överlämnat utlåtande från tekniska högskolans i Stockholm kollegienämnd — statens naturvetenskapliga forskningsråd, statens tekniska forskningsråd samt optiknämnden.

Kollegienämnden vid tekniska högskolan i Stockholm, till vars yttrande *överstyrelsen för de tekniska högskolorna* ansluter sig, *statens provningsanstalt*, de båda *forskningsråden* samt *optiknämnden* tillstyrker i huvudsak förslaget. Vissa av nu nämnda remissinstanser erinrar dock om att det föreslagna institutet icke får den omfattning, som ursprungligen avsågs eller som med hänsyn till föreliggande forskningsbehov är erforderlig. *Statskontoret*, som visserligen konstaterar, att det nu framlagda förslaget förutsätter ekonomisk medverkan från statsverkets sida av väsentligt mindre omfattning än forskningsrådets ursprungliga förslag i ämnet, hyser dock betänkligheter mot att staten under nu rådande förhållanden utvidgar sina åtaganden på forskningens område till nya institutioner.

Frågan om det optiska institutets allmänna syftemål, ställning och arbetsuppgifter görs i några yttranden till föremål för principiella erinringar. Sålunda anför de båda *forskningsråden* i likalydande ordalag — närmast i anslutning till bedömningen av sättet för lokalfrågans lösning — att ett institut av här ifrågavarande art i princip ej bör organisatoriskt eller i lokalt avseende inlemmas i viss högskola eller visst universitet. *Naturvetenskapliga forskningsrådet* utvecklar närmare denna tankegång och framhåller, att institutets stadgar klart bör ge uttryck för det förhållandet att institutet — bortsett från de hänsyn som kan böra tagas till industriens behov och önskemål — skall anses som en riksinstitution, avsedd att tillgodose behoven från alla slag av allmännyttig forskningsverksamhet. Rådet finner det sålunda vara syn-

nerligen viktigt, att forskningsinstitutet i sin verksamhet icke blott har kontakt med den tekniskt-vetenskapliga forskningen utan också med den allmänt naturvetenskapliga. Det bör vara institutets uppgift att verka för en allsidig utveckling inom den optiska forskningen men också att vara ett rådgivande organ för de institutioner och forskare, som för sina arbeten är i behov av råd och ledning på det optiska området. Möjligheten för forskare även utanför de tekniska högskolorna att bedriva arbeten vid institutet bör också i princip vara så stor som är praktiskt möjligt. Rådet anser, att den föreslagna formuleringen av stadgarna på denna punkt — § 10 — är alltför snäv, och vill i stället föreslå följande formulering av nämnda paragraf:

»Forskare och studerande, vilka önska vid institutet utföra egna forskningsarbeten och vilkas kvalifikationer av föreståndaren eller styrelsen anses tillräckliga, böra beredas tillfälle att utföra sådana arbeten vid institutet i den mån upplåtelse kan ske utan olägenhet för övrig forskningsverksamhet vid institutet. I vad mån kostnaderna för dylika arbeten skola bestridas av institutet avgöres av styrelsen.

Forskare och studerande, varom i denna paragraf nämnts, skola ställa sig till efter rättelse för institutets personal gällande ordningsregler.»

I stadgarna borde enligt naturvetenskapliga forskningsrådets mening vidare föreskrivas, att institutet är tillgängligt för konsultation på villkor, som avgöres för varje särskilt fall, för institutioner och forskare, vilka för sina arbeten är i behov därav.

Statens provningsanstalt förutsätter, att anstalten även efter tillkomsten av ett optiskt institut bör ha möjlighet att liksom hittills mottaga och utföra uppdrag avseende såväl enklare rutinprovningar som mera komplicerade tekniskt-vetenskapliga undersökningar inom det optiska området. Den senare kategorien av uppdrag bör sålunda enligt anstaltens mening icke förbehållas institutet.

I vissa yttranden göres erinringar mot förslaget i vad detsamma avser storleken av ersättningen till institutets föreståndare. Sålunda anser *kollegienämnden vid tekniska högskolan i Stockholm* och *tekniska forskningsrådet*, att ifrågakvarande ersättning bör utgå med belopp motsvarande lön efter 37 löneklassen ökat med ett årligt arvode av 5 000 kronor. Enligt *naturvetenskapliga forskningsrådets* mening bör ersättningen icke understiga avlöningen för en professor och institutionschef. *Optiknämnden* förordar alternativt nu nämnda ersättningsgrunder. Som motivering för en bättre löneställning än den som avses i kommitténs förslag åberopas de självständiga och krävande arbetsuppgifter, som är förenade med föreståndarbefattningen, ävensom de kompetenskrav, som måste ställas på innehavaren av densamma. *Överstyrelsen för de tekniska högskolorna* framhåller, att docenten Ingelstam, därest han utses till föreståndare för institutet för optisk forskning, som ersättning härför och för läraruppdrag vid högskolan sammanlagt bör erhålla samma lönebelopp, som han f. n. har i egenskap av föreståndare vid optiknämnden och biträdande lärare vid högskolan. *Statskontoret* — som i övrigt icke har något att erinra mot den föreslagna löneställningen — förordar, att

Ingelstam, med avstående av löneförmånerna i den av honom innehavda lektorstjänsten, får uppbära lön efter 37 löneklassen. Ämbetsverket säger sig icke kunna tillstyrka, att ersättning härutöver tillerkännes Ingelstam för tidigare utgående arvoden vid tekniska läroverket i Stockholm. Statskontoret förutsätter, att Ingelstams tjänstgöring som lärare vid tekniska högskolan i Stockholm kan förenas med befattningen som föreståndare vid institutet. *Kollegienämnden* understryker, att någon automatisk hopkoppling av föreståndarbefattningen med lärarbefattning icke kan godtagas av högskolan. Skulle å andra sidan en professor utses till föreståndare för institutet bör han enligt nämndens mening jämte sin lön som professor åtnjuta särskilt arvode som föreståndare.

I de remissyttranden, som avgivits av *kollegienämnden* och *tekniska forskningsrådet*, föreslås, att institutets föreståndare och förste forskningsingenjörer beredes rätt till förhöjning av den av statsmedel utgående lönen efter samma grunder som gäller i fråga om löneklassuppflyttning av statliga befattningshavare. Även i fråga om semester bör ifrågakarande befattningshavare enligt nämnda remissinstansers mening vara likställda med befattningshavare i statens tjänst. *Optiknämnden* anser, att löneförhöjning enligt nysnämnda grunder bör kunna tillerkännas institutets av statsmedel avlönade personal.

Frågan om anskaffning av utrustning för institutet har upptagits av *kollegienämnden* och *tekniska forskningsrådet*, vilka funnit, att hela det av optiknämndens föreståndare beräknade beloppet av 156 000 kronor kommer att behövas under den femårsperiod, för vilken avtalet gäller. Även *optiknämnden* vitsordar, att hela ifrågakarande belopp är nödvändigt om verksamheten skall kunna bedrivas på avsett sätt.

Vad angår institutets lokalfråga förklarar *kollegienämnden* sig icke ha något att erinra mot att institutet under begränsad tid får disponera de utrymmen, som f. n. provisoriskt är upplåtna åt optiknämnden. Kollegienämnden understryker dock, att institutet måste kunna förflyttas från dessa lokaler efter kort varsel, därest högskolans intressen så skulle fordra. Detsamma gäller beträffande vissa andra utrymmen inom högskolan, vilka institutet enligt nämnden eventuellt skulle kunna få disponera. *Statens provningsanstalt* bekräftar sin utfästelse att, om så erfordras, i viss utsträckning och för begränsad tid upplåta lokaler för institutet. *Naturvetenskapliga forskningsrådet* och *tekniska forskningsrådet* finner den föreslagna lösningen av lokalfrågan rimlig med hänsyn till institutets begränsade omfattning samt förenad med vissa praktiska fördelar. Forskningsråden gör dock därvid principiella förbehåll, vilka tidigare omnämnts.

Vad angår formerna för statens bidragsgivning framhåller *statskontoret*, med hänsyn till verksamhetens stadigvarande natur, principiella betänkligheter mot att till forskningsrådets disposition stående medel i viss utsträckning skulle förbehållas nu ifrågakarande institut. Forskningsrådets medel bör enligt ämbetsverkets åsikt icke på detta sätt bindas för bidrag till löpande utgifter vid ett institut, som i annan ordning erhåller anslag av statsmedel.

Kollegienämnden anser, att var och en av de tre ledamöter av institutets styrelse ävensom en suppleant, vilka enligt det framlagda stadgeförslaget skall utses av Kungl. Maj:t, bör förordnas på förslag av respektive naturvetenskapliga forskningsrådet, tekniska forskningsrådet och kollegienämnden. De båda *forskningsråden* framför förslag av i huvudsak samma innebörd.

Angående spörsmålet om handhavandet av ljusnormalerna anför *mynt- och justeringsverket*, att om institutet för optisk forskning erhåller den av kommittén föreslagna formen av ett blandat statligt-industriellt forskningsinstitut, bör frågan om huvudnormalernas betjänande upptagas till prövning, varjämte åläggande för institutet att utan kostnad tillhandahålla lokal, instrument och erforderlig hjälppersonal bör intagas i avtalet. Om institutet icke får någon befattningshavare i laborators ställning, bör det ankomma på mynt- och justeringsverket att genom en arvodesanställd tjänsteman komparera institutets arbetsnormaler med verkets huvudnormaler utan särskild kostnad för institutet. Det sistnämnda skulle därefter äga rätt att utnyttja arbetsnormalerna till optisk forskning eller till bestämmande av industrinormaler. För nyssnämnda tjänsteman beräknar mynt- och justeringsverket ett arvode för tre månader per år om ungefär 6 000 kronor. — Verket erinrar, att de anskaffade normalerna icke kan utnyttjas, förrän viss elektrisk utrustning anskaffats. Kostnaderna för utrustningen och installation av densamma beräknas — enligt uppgift av optiknämnden — till 19 500 kronor.

Statens provningsanstalt anser icke lämpligt, att det optiska institutet övertager vissa ljusnormaler, utan föreslår, att normalerna förvaras och handhaves av anstalten.

Departementschefen

Frågan om den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande var i början av 1940-talet föremål för utredning av särskilda sakkunniga under ledning av f. d. generaldirektören G. Malm. Härvid gjordes en inventering av aktuella forskningsbehov. De sakkunniga fann det befogat, att staten och industrien gjorde gemensamma insatser för att främja grundforskningen på vissa områden. På hemställan av de sakkunniga godkände riksdagen under åren 1942—1946 förslag rörande Svenska träforskningsinstitutet, Svenska textilforskningsinstitutet, Metallografiska institutet och Institutet för konserveringsforskning. Verksamheten vid samtliga dessa institut bekostas av staten och särskilda industristiftelser enligt ingångna avtal. I fråga om driften av träforskningsinstitutet godkände föregående års riksdag ett nytt avtal för perioden 1954—1959 (prop. 95, SU 10, s. 23, Rskr 10). Avtalet rörande metallografiska institutet har enligt beslut av Kungl. Maj:t den 30 juni 1954 förlängts för fem år. Förslag om nytt avtal angående driften av textilforskningsinstitutet torde inom kort få föreläggas riksdagen. Erfarenheterna av det samarbete, som staten och industrien på dessa områden

bedrivit, torde utan tvekan kunna betecknas som goda. Verksamheten vid instituten har varit av stor betydelse och på olika sätt kommit även det allmänna till godo.

Under senare år har åtskilliga förslag framlagts om inrättande av nya forskningsinstitut av här angivet slag. Det har emellertid av såväl statsfinansiella som andra skäl icke varit möjligt att förverkliga dessa förslag. I fråga om ett av dessa projekt, gällande den optiska forskningen, finner jag emellertid särskilt starka skäl föreligga att nu skrida till åtgärder.

Redan år 1949 föreslog statens naturvetenskapliga forskningsråd och statens tekniska forskningsråd inrättandet av ett institut för optisk forskning. Förslaget har sedermera ånyo framförts vid flera tillfällen. I viss omfattning bedrivs sedan flera år optisk forskning vid den på privat initiativ tillkomna optiknämnden, som disponerar vissa lokaler vid tekniska högskolan i Stockholm. Optiknämndens verksamhet, vartill bidrag lämnats från statens naturvetenskapliga forskningsråd och statens tekniska forskningsråd, är i princip av samma slag som de förut angivna forskningsinstitutens, och nämnden har motsvarande betydelse för den optiska industrien som de berörda forskningsinstitutet för respektive andra industrier. Optisk forskning kan emellertid ej i längden bedrivas i den provisoriska form som optiknämnden representerar, bl. a. av den anledningen att för kvalificerade forskare fordras andra arbetsbetingelser än de som optiknämnden kan erbjuda. Det synes även lämpligt att genom ett avtal av samma typ som beträffande de förut nämnda forskningsinstitutet tillförsäkra den optiska grundforskningen ett fast bidragsstöd från intresserade företag.

En fortsatt och intensifierad optisk forskning är av flera skäl önskvärd. I vårt land finns en förhållandevis liten men kvalitativt högtstående optisk industri. Tillkomsten av ett mera bestående organ för optisk forskning kan väntas verksamt bidra till utvecklingen av optikindustrien. Forskningsinstitutkommittén har i detta sammanhang — icke utan fog — understrukit, att optiken utgör ett fält, där bl. a. forskning och experimentarbete kan bli betydelsefulla tillgångar i den internationella konkurrensen.

En utveckling av den optiska industrien och ett därmed sammanhängande minskat behov av import av optiska artiklar är självfallet till gagn för folkhushållet i stort. Frånsett detta har staten emellertid — främst av militära beredskapsskäl — ett direkt intresse av att det inom landet finns en högtstående optisk industri för konstruktion och underhåll av komplicerade optiska instrument.

Av den tidigare lämnade redogörelsen torde ha framgått, att optiken på åtskilliga områden fått ökad betydelse. Ur rent vetenskaplig synpunkt är det därför angeläget, att den optiska forskningen organiseras i fastare former och förstärkes. Härigenom erhålles möjligheter för ett fruktbringande samarbete med utländska forskningsorgan på detta område, samtidigt som bättre förutsättningar skapas för utbildning av optikforskare inom landet.

Forskningsinstitutkommittén har nu lagt fram ett förslag om inrättande av ett institut för optisk forskning. I sin slutliga utformning innebär för-

slaget, att staten och en särskild stiftelse, benämnd Svensk optikforskning och bildad av tre svenska företag, som tillverkar optisk materiel, tillsammans bekostar driften av ett dylikt institut. Detta skulle erhålla en förhållandevis liten organisation; den fasta personalen skulle sålunda bestå av — förutom föreståndaren — endast två förste forskningsingenjörer och en annan ingenjör. Institutet skulle tills vidare inrymmas inom tekniska högskolan i Stockholm. Stiftelsens årliga bidrag under perioden 1955—1960 beräknas till lägst 54 500 kronor. Staten skall främst bidra till vissa avlönings- och pensionskostnader; för nästa budgetår beräknas det statliga bidraget till 88 000 kronor. Härjämte föreslås, att Kungl. Maj:t av tillgängliga fondmedel anvisar ett engångsbelopp av 50 000 kronor till utrustning vid institutet.

Med hänsyn till vad jag förut anfört om önskvärldheten av att intensifiera den optiska forskningen och ge den en fastare organisation anser jag mig böra biträda kommitténs förslag om inrättande av ett institut för optisk forskning. En i annat sammanhang ifrågasatt utredning om en fysikalisk-teknisk centralanstalt bör icke utgöra hinder däremot. Det är värdefullt, att industrien genom det föreslagna institutet blir direkt intresserad av den vetenskapliga forskningen på området och samtidigt också kommer att avtalsmässigt bidra med, förhållandevis, icke obetydliga belopp. Den av kommittén föreslagna ramen för institutet föranleder ej heller erinran från min sida; i mån av ökade inkomster av uppdrag och ytterligare bidrag från stiftelsen kan institutets omfattning efter hand vidgas.

Såsom kommittén framhållit, synes det lämpligt att institutet inrymmas i tekniska högskolan i Stockholm. För det fall att ifrågavarande utrymmen behöver tagas i anspråk för högskolans egen räkning har statens provningsanstalt förklarat sig kunna ställa erforderliga lokaler till förfogande. Något medelsbehov för nybyggnad eller för hyra av lokaler uppkommer alltså icke.

Med anledning av vad naturvetenskapliga forskningsrådet anfört i sitt yttrande över kommitténs förslag vill jag erinra, att institutets syfte angivits vara att bl. a. samverka med andra vetenskapliga institutioner. Jag förutsätter därför, att institutet kommer att ha kontakt även med den allmänt naturvetenskapliga forskningen.

I några yttranden föreslås högre löneförmåner till institutets föreståndare. Givetvis måste på innehavaren av denna befattning ställas höga kompetenskrav; jag är emellertid icke beredd förorda avlöning av statsmedel med högre belopp än som motsvarar 37 löneklassen. Om den nuvarande föreståndaren för optiknämnden utses till institutets föreståndare bör han, på sätt kommittén föreslagit, bibehållas vid sina hittillsvarande löneförmåner.

Vid övriga forskningsinstitut av denna typ utgår icke bidrag av statsmedel med belopp motsvarande löneklassuppflyttningar. Några avsteg från dessa grunder bör icke göras i fråga om institutet för optisk forskning.

Kommitténs förslag i fråga om pensionsförsäkring — utformat i över-

ensstämmelse med vad som gäller eller föreslagits för övriga forskningsinstitut — bör godtagas. Jag delar kommitténs uppfattning, att Kungl. Maj:t bör kunna medge avsteg från villkoret om två års anställning för pensionsrätt i fråga om befattningshavare, som varit anställd vid optiknämnden. I förekommande fall bör Kungl. Maj:t — i avbidan på pensionsfrågans slutliga lösning — kunna besluta om provisoriska tillägg å pensionen av statsmedel.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att pröva frågan om bidrag av fondmedel till utrustning vid institutet. Jag kan icke tillstyrka, att medel för detta ändamål uppföres å riksstaten. Frågan om bidrag från statens naturvetenskapliga och statens tekniska forskningsråd torde i första hand få bedömas av råden i anslutning till övriga framställningar om bidrag.

Vad härefter beträffar handhavandet av vissa s. k. ljusnormaler, vilken fråga under remissbehandlingen blivit föremål för delade meningar, synes saken höra närmare övervägas sedan institutet kommit till stånd.

Stadgar för institutet torde få utfärdas av Kungl. Maj:t i huvudsaklig överensstämmelse med det av kommittén framlagda förslaget.

Vad kommittén i övrigt föreslagit har icke givit mig anledning till erinran. Jag tillstyrker att i enlighet med kommitténs medelsberäkningar för nästa budgetår till bidrag till institutet för optisk forskning anvisas ett förslagsanslag av 88 000 kronor. Jag tillstyrker vidare, att det preliminära avtalet mellan staten och Stiftelsen Svensk optikforskning godkännes av staten; riksdagens bemyndigande härtill torde höra inhämtas. Om behov av smärre jämkningar i avtalsbestämmelserna skulle komma att uppstå, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att för statens del besluta om erforderliga ändringar.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna vid statsrådsprotokollet fogat avtal med Stiftelsen Svensk optikforskning;

b) till *Bidrag till Institutet för optisk forskning* för budgetåret 1955/56 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 88 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Lennart Blom

**Avtal mellan Kungl. Maj:t och Stiftelsen
Svensk optikforskning angående inrättande och drift av
Institutet för optisk forskning**

§ 1.

Kungl. Maj:t och Stiftelsen Svensk optikforskning åtaga sig att i enlighet med detta avtal inrätta och driva ett forskningsinstitut, benämnt Institutet för optisk forskning.

Institutets syfte är att i nära samarbete med tekniska högskolan i Stockholm och under samverkan med andra vetenskapliga institutioner bedriva optisk forskning ävensom att i samband härmed medverka till utbildningen av tekniker och forskare inom områden, som beröras av institutets verksamhet.

§ 2.

Institutets verksamhet regleras av detta avtal samt genom stadgar, vilka för att vara gällande skola fastställas av Kungl. Maj:t, ävensom genom arbetsordning och kompletterande föreskrifter i övrigt, vilka utfärdas av institutets styrelse.

§ 3.

Kungl. Maj:t förbinder sig att utan särskild kostnad för institutet ställa lokaler till institutets förfogande.

§ 4.

Institutet skall övertaga den utrustning, som tillhör den hittillsvarande optiknämnden. Utrustning, som erhållits från företag, vilket ingår i stiftelsen, eller som kommer att anskaffas av stiftelsen, skall tillhöra denna; övrig utrustning skall tillhöra staten.

§ 5.

1 mom. Vid institutet skola finnas anställda en föreståndare, minst två förste forskningsingenjörer samt den personal i övrigt, som institutets styrelse med hänsyn till behovet och tillgången på avlöningsmedel bestämmer.

2 mom. Av statsmedel skall årligen enligt styrelsens bestämmande utgå till föreståndaren lön eller arvode med högst 23 220 kronor, till övriga befattningshavare lön eller arvode med tillhoppa högst 47 880 kronor, därvid lön må bestämmas högst till belopp motsvarande grundlönen i lägsta löneklassen, ortsgrupp 5, i den lönegrad å löneplan nr 1 i statens grundlöneförordning, till vilken vederbörande befattningshavare enligt styrelsens bedömande varit att hänföra, därest han varit underkastad statens allmänna avlöningsreglemente. Utan Kungl. Maj:ts medgivande må lön icke

bestämmas till högre belopp för år räknat än vad angår förste forskningsingenjör 17 520 kronor samt vad angår övriga anställda 14 316 kronor.

Om föreståndaren för den hittillsvarande optiknämnden utses till föreståndare för institutet, skall han av statsmedel uppbära ersättning för mistade förmåner i fråga om lön och arvode såsom lektor. Därest hans nuvarande ersättning från tekniska högskolan reduceras till följd av hans ökade arbete vid institutet, skall han av statsmedel åtnjuta gottgörelse med motsvarande belopp.

Är befattningshavares av statsmedel utgående ersättning bestämd att utgå såsom lön, skall jämte lönen av statsmedel utgå särskilt lönetillägg enligt de grunder, som gälla för närmast jämförlig statlig befattningshavare, underkastad statens allmänna avlöningsreglemente.

Styrelsens beslut om avlöning till föreståndaren skall underställas Kungl. Maj:t för godkännande.

Har avlöningen till föreståndaren bestämts till lägre belopp än maximumbeloppet, må skillnaden mellan nämnda belopp användas för avlöning av övriga befattningshavare.

3 mom. Föreståndaren är, såvida han icke innehar statlig tjänst med pensionsrätt, berättigad till pension i Svenska personal-pensionskassan. Annan befattningshavare med lön av statsmedel, som är anställd vid institutet sedan minst två år, må enligt styrelsens bedömning komma i åtnjutande av pensionsrätt.

Pensionsrätt omfattar 100-procentig ålders- och invalidpension, kapitalunderstöd förbundet med egenpension, kapitalunderstöd förbundet med familjepension samt familjepension enligt Svenska personal-pensionskassans normalplan, dock att planens bestämmelser om högsta förmånsbelopp icke skola äga tillämpning. Pensionsavgifterna, vilka helt bekostas av statsmedel, beräknas i förhållande till grundlönerna i lägsta löneklassen av vederbörande lönegrader enligt statens löneplansförordning år 1947.

Pensionsförsäkringar, vilka enligt detta avtal skola bekostas av statsmedel, skola i varje särskilt fall tecknas i samråd med statskontoret.

4 mom. Av statsmedel skola jämväl bestridas arbetsgivarebidraget till allmän sjukförsäkring och avgiften för yrkesskadeförsäkring av den personal vid institutet, som avlönas av statsmedel.

§ 6.

Den forskningsverksamhet till vilken staten på ovan angivet sätt bidrager skall företrädesvis avse problem av grundläggande och principiellt intresse inom här berörda områden.

§ 7.

Stiftelsen åtager sig att medverka till organisation och administrering av institutets verksamhet på sätt som i stadgarna närmare angives. Stiftelsen förbinder sig att bekosta verksamheten utöver de bidrag, som staten enligt detta avtal eller eljest lämnar. Det av stiftelsen garanterade beloppet utgör lägst 54 500 kronor per år.

§ 8.

Detta avtal skall gälla till utgången av juni månad 1960.

Därest avtalet icke senast ett år före avtalstidens utgång är uppsagt från endera partens sida, skall det anses förlängt för fem år.

§ 9.

Detta avtal träder i kraft den 1 juli 1955 under förutsättning att det dessförinnan godkännes av Kungl. Maj:t.

Stockholm i december 1954

För KUNGL. MAJ:T och KRONAN

Kurt Holmgren

M. Silfverstolpe

För STIFTELSEN SVENSK OPTIKFORSKNING

Robert Ameln

Gunnar Dalén

M. Hyström

Förslag till
stadgar för Institutet för optisk forskning
att gälla från och med den 1 juli 1955

§ 1.

Institutet för optisk forskning har till ändamål att i nära samarbete med tekniska högskolan i Stockholm och under samverkan med andra vetenskapliga institutioner bedriva optisk forskning ävensom att i samband härmed medverka till utbildningen av tekniker och forskare inom områden, som beröras av institutets verksamhet.

§ 2.

Institutets angelägenheter handhas av en styrelse, vilken består av ordförande och sex ledamöter jämte två suppleanter för dem. Kungl. Maj:t förordnar ordförande samt tre ledamöter och en suppleant, representerande med institutet sammanhängande forskningsintressen.

Tre ledamöter och en suppleant utses av Stiftelsen Svensk optikforskning. Styrelsens ordförande, ledamöterna och suppleanterna förordnas respektive utses för en tid av högst tre år.

Styrelsen må uppdraga åt ett arbetsutskott att avgöra ärenden av löpande natur eller eljest av mindre vikt.

§ 3.

På styrelsen ankommer:

att tillse att verksamheten vid institutet utövas enligt de riktlinjer samt motsvarar de ändamål, som angivas i avtalet i december 1954 mellan Kungl. Maj:t och Stiftelsen Svensk optikforskning;

att fastställa arbetsordning ävensom de föreskrifter i övrigt, som erfordras för reglerande av institutets verksamhet utöver vad som framgår av dessa stadgar;

att till Kungl. Maj:t avgiva förslag till förordnande av föreståndare för institutet;

att efter förslag av föreståndaren tillsätta den övriga vid institutet fast anställda personalen;

att fastställa löner och anställningsvillkor för denna personal;

att årligen inom tid som i motsvarande fall gäller för statliga verk till Kungl. Maj:t avgiva förslag till beräkning av statsanslag, som enligt nämnda avtal skall utgå under nästkommande budgetår;

att årligen före utgången av september månad till Kungl. Maj:t, stiftelsen, statens tekniska forskningsråd och statens naturvetenskapliga forskningsråd avlämna redogörelse för institutets allmänna forskningsverksamhet under det sistförflutna budgetåret;

att senast under juni månad varje år fastställa stat för det kommande budgetåret;

att i övrigt vidtaga de åtgärder, som enligt dessa stadgar eller eljest ankomma på styrelsen.

§ 4.

Styrelsen sammanträder på ordförandens kallelse så ofta ärendena det påfordra. Styrelsen är beslutsmässig, då minst fyra ledamöter äro närvarande. Vid omröstning gäller enkel röstövertikt; vid lika röstetal är ordförandens röst utslagsgivande. Vid styrelsens sammanträde föres protokoll.

§ 5.

Föreståndaren skall leda och övervaka forskningsarbetet samt själv deltaga i detta arbete.

Föreståndaren skall vara föredragande inför styrelsen samt verkställa styrelsens beslut. Han skall tillse, att institutets egendom väl vårdas och underhålls och att de av styrelsen för verksamheten anvisade medlen komma till avsedd användning.

§ 6.

Institutets forskningsverksamhet skall bedrivas dels enligt ett allmänt forskningsprogram, vilket fastställs av styrelsen, dels ock, i den utsträckning och på de villkor styrelsen bestämmer, på föranstaltande av särskild uppdragsgivare.

Institutet bör även medverka i sådan utom institutet pågående gemensam forskning på områden, som äro av intresse för dess verksamhet, bl. a. genom att samarbeta med industriella laboratorier i branschen, deltaga i forskningskommittéer och medverka i den centrala tekniska dokumentationen.

§ 7.

De resultat, som framkomma vid de på allmänt program utförda forskningarna, skola, såvitt icke efter styrelsens bedömande särskilda hinder föreligga, ställas till allmän disposition och, om så befinnes lämpligt, publiceras.

Resultaten av en på föranstaltande av enskild uppdragsgivare utförd undersökning må under tid som styrelsen bestämmer förbehållas uppdragsgivaren.

§ 8.

Styrelsen äger besluta, huruvida institutet enligt lagen om rätten till arbetstagares uppfinningar skall helt eller delvis förvärva rätt till arbetstagares uppfinning, vars utnyttjande faller inom ramen för institutets verksamhet.

Sådan rätt till uppfinning, som institutet äger överlåta, må enligt styrelsens bestämmande överlåtas på annan. Såsom villkor för sådan överlåtelse skall gälla, att den till vilken överlåtelsen sker åtager sig att på begäran och mot närmare föreskriven avgift upplåta rätt att utöva uppfinningen inom Sverige till svensk företagare.

Inkomster, som genom utövandet av rätten till uppfinning eller genom överlåtande av sådan rätt tillföras institutet, äger styrelsen taga i anspråk för den allmänna forskningsverksamheten.

§ 9.

Befattningshavare vid institutet, till vilkas lön utgår statligt bidrag enligt avtalet, äro skyldiga att, efter hemställan från rektor vid tekniska högskolan och i den mån så efter föreståndarens, eller vad avser föreståndaren styrelsens, bedömande kan ske utan hinder för forskningsverksamheten, genom föreläsningar samt handledning av examens- och studiearbeten med-

verka till utbildningen av tekniska högskolans elever inom de områden, som beröras av institutets verksamhet. För fullgörandet av sådant uppdrag äger befattningshavare uppbära ersättning av högskolan enligt för denna gällande grunder.

§ 10.

Studierande vid teknisk högskola, som medgivits utföra examensarbete på hithörande områden, samt civilingenjörer, vilka bedriva specialstudier för avläggande av teknisk licentiatexamen eller vinnande av teknisk doktorsgrad, böra beredas tillfälle att utföra erforderliga forskningsarbeten vid institutet, varvid lokal och apparatur skola ställas till förfogande i den mån upplåtelse enligt bedömande av föreståndaren kan ske utan olägenhet för övrig forskningsverksamhet vid institutet. Motsvarande möjligheter kunna, i den mån föreståndaren anser lämpligt, jämväl beredas ingenjörer och forskare i övrigt, vilka önska vid institutet utföra egna forskningsarbeten. I vad mån kostnaderna för dylika arbeten skola bestridas av institutet avgöres av styrelsen.

Studierande och forskare, varom i denna § nämnts, skola ställa sig till efterrättelse för institutets personal gällande ordningsregler.

§ 11.

Räkenskap för den verksamhet vid institutet, till vilken enligt avtalet bidrag av statsmedel utgår, skall för varje budgetår upprättas före utgången av påföljande augusti månad.

§ 12.

Revision av ovannämnda räkenskaper utövas av tvenne revisorer, av vilka den ena utses av Kungl. Maj:t och den andra av stiftelsen. Av revisionsberättelsen skall ett exemplar ingivas till Kungl. Maj:t och ett till stiftelsen.

§ 13.

Skulle institutet upphöra med sin verksamhet, skall sådan utrustning, som tillhör stiftelsen, återgå till denna. Utrustning som tillhör staten eller givits som gåva till institutet utan förbehåll ävensom institutets övriga tillgångar skall överlämnas till tekniska högskolan eller annan institution, som efter styrelsens förslag bestämmes av Kungl. Maj:t.

§ 14.

Ändring av dessa stadgar må endast ske efter överenskommelse mellan Kungl. Maj:t och stiftelsen.